

УДК 340.12(477)

Г. В. Ревенко, доц.

Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, кафедра політології

ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Матеріал присвячений основним завданням та шляхам формування правової держави в Україні та аналізу процесу впровадження положень Конституції України, як юридичної основи законотворчості, створення сучасної законодавчої системи.

Ключові слова: державність, правова держава, суспільство, законотворчість.

Важливою ланкою на шляху становлення незалежності України, розвитку ознак її самостійної державності стало прийняття Верховною Радою України 28 червня 1996 року Конституції України. Як політико-правовий акт надзвичайної важливості та довгострокової дії вона є підмурівком не лише сучасних, а й майбутніх демократичних перетворень у суспільних відносинах, основою формування правової системи українського громадянського суспільства, соціальної правової держави, її національного законодавства. Можна твердити, що закладені фундаментальні конституційні основи правового поля економічного та політичного функціонування суспільства, взаємовідносин держави, суспільства та особистості (людини, громадянина).

Як Основний Закон України, Конституція не тільки окреслює межі цивілізованої, соціальної, правової держави, але й постає основним джерелом сучасного законодавства. Вона юридично закріплює такі демократичні цінності та принципи, які ще необхідно буде вносити в практику національної правотворчості та праводії. Це, по-перше, визначає, головні риси та особливості процесу безпосереднього здійснення демократичних правових ідей та норм Конституції в життєдіяльності українського суспільства, оскільки ступінь реальної демократичності будь-якої Конституції може бути засвідчений лише за умови практичного використання її норм.

По-друге, це визначає актуальність розробки нової парадигми вітчизняної юридичної науки, її правознавства та державознавства. Відомо, що у свій час соціальна функція радянської юридичної науки зводилась владою передусім до підтримки і захисту інтересів держави, а правознавство старанно проповідувало, головним чином, нормативний підхід до права, розглядаючи його лише як елемент надбудови, невід'ємний від держави продукт та інструмент останньої, основу та знаряддя здійснення класового панування в державних формах. Марксистсько-ленінське вчення розуміло державу як апарат класового панування та примусу. Взагалі, що право – це свобода, закон пані-

вного класу, який отримав своє вираження в юридичній формі; право — це форма вираження застосування насилля тощо.

Справедливою є точка зору, що ототожнення теорії в юридичній практиці права виключно з нормами, які видаються державними органами, — це одна з ознак тоталітарного політичного режиму, зверхності держави над суспільством, приниження демократії. Належить визнати, що до цього часу нездолано правову спадщину радянського періоду, коли право юридично закріплювало фактичну диктатуру партдержноменклатури, панування адміністративно-командних методів управління в економіці та легітимну основу тоталітарного режиму в суспільстві.

Концептуальним ядром сучасної правової парадигми повинне бути визначення пріоритетного місця ролі людини і громадянина в громадсько-правових та державно-владних відносинах, а також в системі юридичних категорій, розуміння держави як політичної функції громадянського суспільства, яка повинна здійснювати реальний контроль за державним життям, а також за дієвістю законів. Звідси необхідне якісно нове праворозуміння, освідомлення складної природи діалектичної взаємозалежності права і закону, відповідності останнього моральним вимогам.

Щодо конструктивно-критичного використання світового досвіду правового розвитку демократичного суспільства при формуванні національної парадигми права, то він, без сумніву, заслуговує на увагу. Однак слід враховувати, що на конкретні історичні юридичні факти, події тощо необхідно дивитись лише як на можливі аналоги, варіанти рішень певних суспільних проблем, які вже до цього, тою чи іншою мірою були здійснені. Правові поняття, які застосовуються в юридичній науці та практиці, такі ж непостійні за своєю сутністю та змістом, як рухомі динамічні реальні життєві процеси. Тому, як виявляється, некоректно з наукової точки зору. І навіть загрозливо з прагматичної, як “модернізувати” історію права та будувати заключення відносно подій далекого минулого на основі правових поглядів кінця ХХ ст., сучасних уявлень про добро і зло, так і сліпо переносити на сучасний національний ґрунт свої давні та гучні правові досвід та знання, не визначившись з особливостями конкретно-історичного правового стану нашого суспільства.

У цьому розумінні можна ствержувати, що Гегель був правий, коли він зазначав: “...Досвід та історія вчать, що народи та уряди ніколи нічому не навчилися у історії і не діяли згідно з повчанням, яке випливало б з неї. В історії і не діяли згідно з повчанням, які можна було б отримати у неї”.

У кожную епоху виникають такі особливі обставини, коли кожна з них являє собою настільки індивідуальне становище, що в цю епоху необхідно і можливо приймати лише такі рішення, які відповідають саме такому стану.

“Бліді спомини минулого не мають ніякої сили проти життєвості та свободи сучасності”, — зазначав Гегель. Неможливо компенсувати

відсутність в Україні реального демократичного, соціально-культурного, правового середовища спробою вивести і застосувати правові категорії та поняття не із власного правового досвіду, а з науково-практичного досвіду країн розвинутої демократії, де історичний природно-еволюційний розвиток ринкових відносин відповідно корегував становлення громадянського суспільства та правової держави відповідного рівня розвитку. При цьому некоректно посилалися і на експертні оцінки західних вчених-юристів, чиї знання та досвід базуються на дослідженні правових відносин та проблем, що не відповідають суті, змісту та особливостям суспільних відносин та проблем перехідного періоду в Україні.

Нові суспільні реалії потребують не просто адміністративно-політичного скасування радянського права, реформування та вдосконалення правової системи, що дісталась в спадок від СРСР. Відомо, що, в принципі, реформувати чи модернізувати будь-який соціальний об'єкт перетворень можна лише в тому випадку, коли він у базисній структурі має потенціал позитивного розвитку, а не (як у нашому випадку) дезінтегруючу соціально-культурну матерію, яка не витримала історичного випробування часом.

Сьогодні мова повинна йти про заміну на базі Конституції України, упослідкованої системи права, трансформації всіх складових правової системи, їх взаємозалежностей: правової культури та свідомості, ідеології, юридичної науки, правової політики та юридичної практики тощо.

Також, безумовно, мова повинна йти про створення якісно нової системи національного законодавства, про підвищення ролі законодавчого процесу в життєдіяльності суспільства та функціонуванні держави. Доречно в цьому плані прислухатись до слів професора права, академіка Української академії наук Б. Кістяківського, який в 1909 р., аналізуючи суть процесу правоутворення, наголошував, що "старе право не може бути просто скасоване, оскільки його скасування має дію тільки тоді, коли воно замінюється новим правом. Навпаки, просте скасування старого права веде лише до того, що часом воно не діє, але зате потім відроджується у всій своїй силі.

Закріплення законодавством в Конституції України основ демократичних соціальних свобод у суспільстві породжує необхідність не лише розширення правового простору, розробки організаційно-правових механізмів їхнього здійснення, створення не просто "кількісно нового" законодавства, а "якісно нового" – правового законодавства, його системи, яка відповідала б загальним потребам українського народу в демократичному політико-економічному розвитку суспільства. У цій системі кожен закон повинен бути не тільки органічно пов'язаний з іншими, але й відповідати як об'єктивним потребам суспільного життя, так і, головне, реальним можливостям їх здійснення. Закон повинен не лише враховувати пріоритети загальнолюдських правових цінностей, а й особливості національно-культурного та соці-

ально-класового характеру суспільних відносин, повинен включати досягнення юридичної науки та законодавчої техніки.

Г. В. Ревенко

ПРОБЛЕМЫ СТАНОВЛЕНИЯ ПРАВОВОГО ГОСУДАРСТВА В СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНЕ

Резюме

Материал посвящен основным задачам и путям формирования правового государства в Украине и анализу процесса внедрения положений Конституции Украины как юридической основы законотворчества, создания современной законодательной системы.

Ключевые слова: государственность, правовое государство, общество, законотворчество.

G. V. Revenko

THE PROBLEMS OF THE FORMATION OF A LEGAL STATE IN THE MODERN UKRAINE

Summary

The material is dedicated to the principal aims and options of the formation of legal state in Ukraine, to the analysis of the process of implementation of Ukraine's Constitution regulations as the legal basis for lawmaking and the creation of a modern legislature.

Keywords: State system, law-centerea State, envocation of law.